

Citation:

J. Schrijnen, Levensbericht A. Meillet, in:
Jaarboek, 1936-1937, Amsterdam, pp. 168-175

LEVENSBERICHT

VAN

ANTOINE MEILLET

(11 November 1866—21 September 1936)

Na een smartelijk lijden van enkele jaren, dat hem zoo niet aan het ziekbed kluisterde, dan toch allen lichamelijken en geestelijken arbeid in hooge mate belemmerde, is Antoine Meillet, hoogleeraar aan het Collège de France, den 21sten September ll. op den leeftijd van bijna 70 jaar ontslapen. Té veel had hij van zijn krachten gevorderd. Bij de geestelijke inspanning van een haast onafgebroken werkzaamheid had zich sedert een aantal jaren de fysieke afmatting gevoegd, die een onvermijdelijk gevolg was van een rusteloos doorkruisen van Amerika, Skandinavië en de Balkanstaten, zij het ook door zijn trouwe levensgezellin begeleid, om daar in de centra van beschaving de wetenschap, die hij lief had, te verspreiden. De kwaal, die zich tegen het einde van 1932 onheilspellend had aangekondigd, heeft hem niet meer losgelaten. In November zou hij 70 jaar geworden zijn, en reeds waren zijn vrienden met het plan doende voor die gelegenheid een aantal zijner artikelen uit de latere jaren te bundelen en hem deze als feestgave, tevens als vervolg op de *Linguistique historique et linguistique générale* van 1926, aan te bieden. Het heeft niet mogen zijn.

Nu ik den titel van dit boek noem, wensch ik er aanstonds op te wijzen, dat het heel zijn fijne vernuft ten toon spreidt en heel zijn program ontvouwt. Maar dit program vind ik reeds met alle helderheid en sierlijkheid, die Meillet in woord en geschrift zoo voortreffelijk wist te paren, volledig uiteengezet in zijn *Leçon*

d'ouverture du cours de Grammaire Comparée au Collège de France, uitgesproken den 13den Februari 1906 en getiteld: *L'état actuel des Études de Linguistique générale*. De beschrijvende en historische taalkunde, die niet in wezen verschillen, maar elkaar aanvullen — naderhand zal men zeggen: de synchronistische en diachronistische taalkunde — vormen den noodzakelijken grondslag van elke taalbeschouwing. Grondslag of middel, maar dan toch slechts middel, en nimmer doel. Het doel moet zijn: te geraken tot een zoo volledig mogelijke kennis van de algemeene wetten, die de taal beheerschen, en waaruit de algemeene taalwetenschap wordt opgebouwd. Zulke algemeene wetten zijn onafhankelijk van deze of die taal of periode en strekken zich tot alle talen en alle tijden uit. Het Indo-Europeesch biedt voor zulk een onderzoek een veiligen waarborg, hetgeen niet wegneemt, dat het onderzoek van andere taalgroepen, volgens eenzelfde strenge methode, tot controle kan dienen en tot grooter zekerheid moet leiden. Maar zulke wetten zijn niet van dwingenden aard: zij bieden slechts mogelijkheden en geen noodwendigheden. Zij zijn afhankelijk van een wisselend bestanddeel, dat noch van psychischen, noch van fysiologischen, noch van anatomischen aard is, maar beweeglijk en daardoor ruimte biedend aan voortdurende linguistische schommelingen: n.l. de structuur der menschelijke samenleving. Zóó schetste Meillet niet alleen de zakelijk en chronologisch juiste verhouding tusschen de historische en algemeene taalwetenschap, maar vestigde hij ook nog eens de volle aandacht op de waarde van de Sociale taalkunde, waarvan hij, steunend op de theorie van de Fransche sociologen, van Durkheim vooral, al sedert ettelijke jaren de grondslagen gelegd had.

Het voormelde boek van Meillet, met de *Leçon d'ouverture* als inleiding, stelt zelfs hen, die geen linguïsten van beroep zijn, in de gelegenheid, de eenheid van zijn systeem te bewonderen in een sobere, geniale kristallisatie van wetenschap.

Aan de uitwerking van dit systeem heeft Meillet heel zijn vruchtbare leven besteed. Hij mocht dan ook met volle recht spreken over algemeene taalwetten en tendenties, omdat die bij

hem niet berusten op een apriorisme, dat hij verfoeide, maar op algeheele beheersching van een overgroot aantal ideur. talen van voorheen en thans. Zóó werd hij de vader niet alleen van de sociale, maar ook van de contemporaine, wetenschappelijk-verantwoorde algemeene taalwetenschap. Zijn détailbeheersching blijkt uit tallooze opstellen en recensies in de *Mémoires* en den *Bulletin de la Société de Linguistique*, wier bloei hij in hooge mate bevorderde. Dan ook uit een menigte artikelen in andere tijdschriften, feestbundels enz., en bepaaldelijk uit afzonderlijke werken als: *Esquisse d'une grammaire comparée de l'arménien classique*; — *Grammaire du vieux perse*; — *Recherches sur l'étymologie et le vocabulaire du vieux slave*; — *Recherches sur l'emploi du génétif-accusatif en vieux slave* (het Slavisch was met het Armeensch wel zijn lievelingsvak); — *Aperçu d'une histoire de la langue grecque*; — *l'Origine des mètres grecques*; — *Esquisse d'une histoire de la langue latine*; — *Caractères généraux des langues germaniques*; na den oorlog, met ruimere strekking: *Les langues dans l'Europe nouvelle*. Zijn voortreffelijke *Introduction à l'Etude Comparative des langues Indo-européennes* beleefde in 1934 den zevenden druk. Met Vendryes gaf hij uit een *Traité de Grammaire Comparée des langues classiques*; met Ernout een *Dictionnaire étymologique de la langue latine*; met Marcel Cohen het verzamelwerk *Les Langues du Monde*. Ik zeg: het verzamelwerk. Immers overeenkomstig zijn strikte eerlijkheid en nauwgezette methode neemt Meillet met Cohen van dit boek slechts de leiding, schrijft de inleiding en laat de behandeling van de afzonderlijke taalgroepen der wereld aan specialisten over, met uitzondering van de Kaukasische talen van het Zuiden en van de Australische talen, waaraan hij echter slechts enkele bladzijden wijdt: bepaaldelijk wat deze laatste taalgroep betreft, acht hij, in weerwil van de publikaties van W. Schmidt, het taalkundig onderzoek voor een systematische uiteenzetting vooralsnog té onvolledig wat betreft zakelijke en lokale uitgebreidheid. Nimmer zou hij het van zich hebben kunnen verkrijgen te schrijven over, laat staan konklusies te trekken uit taalgroepen, die hij niet voldoende onder de knie had. Vandaar zijn uiterst gereser-

veerde houding tegenover pogingen ter rekonstruktie van een oorspronkelijke taaleenheid als die van Trombetti, hoeveel eerbied hij ook voor de verbijsterende kennis van dezen taalvorscher koesterde. Mogelijk achtte hij daarentegen het benaderen van het wezen der taalverwantschap in het algemeen; de polemieek hierover met zijn evenknie Hugo Schuchardt gevoerd, behoort tot het beste, dat op het gebied der algemeene taalwetenschap geschreven is.

Meillet heeft Frankrijk én de Taalwetenschap groot gemaakt. Zeker, omstreeks de tachtiger jaren had Parijs zijn Henry d'Arbois de Jubainville, Michel Bréal, Abel Bergaigne, James en Arsène Darmesteter, Louis Havet, Victor Henry, Sylvain Lévy, Gaston Maspéro, Gaston Paris e.a., — maar dat waren toch, met uitzondering van Bréal en Henry, aan wie Meillet dan ook veel te danken heeft, veeleer hoogst verdienstelijke Indianisten, Egyptologen, Romanisten, Keltologen, Latinisten enz. dan beoefenaars van de vergelijkende of algemeene taalwetenschap, zoals die in Duitschland al sedert decennia werd beoefend. Maar in die jaren leeraarde te Parijs voor korten tijd (van 1881—1891) ook een Fransch-Zwitser, die te Genève bij Ad. Pictet gestudeerd had: Ferdinand de Saussure. Deze was te Leipzig gepromoveerd en had daar onder en met Osthoff, Brugmann, Hübschmann en Braune de vruchtbare beweging van de Junggrammatiker meegemaakt. Zoo had hij Fransch vernuft aan Duitsche methode en speurzinnigheid geleerd. Dit tiental jaren nu is voor de bevruchting van de Fransche ideeën der taalwetenschap en algemeene taalwetenschap van beslissende beteekenis geweest. Want de Saussure heeft in zijn Parijsche periode leerlingen weten te kweken als Grammont, Dottin, Boyer en vooral Meillet. En deze heeft de bevordering van de taalwetenschap, allereerst in eigen land, als een soort apostolaat beschouwd. Wanneer dan ook Frankrijk heden ten dage kan bogen op een reeks van linguïsten als: Autran, Barbenelet, Jules en Oscar Bloch, M. Cohen, Dauzat, Ernout, Juret, Labouret, Magnien, Marouzeau, Pernot, Przyluski, Rivet, Sauvageot, Tesnière, Vendryes en zoo vele anderen, dan is dat zonder twijfel voor het meerendeel aan

het bezielende woord en voorbeeld van den ontslapen genialen *maestro* te danken.

Maar Frankrijk en de taalwetenschap wisten Meillet ook te eeren. Nauwelijks in het bezit van zijn agrégation volgde hij in 1891 de Saussure op als maître de conférences aan de École des Hautes Études. Aldra volgde zijn benoeming tot hoogleeraar in het Armeensch aan de École des langues vivantes, en in 1906 volgde hij Bréal op als hoogleeraar aan het Collège de France. Hij was membre de l'Institut, eeredoctor van tal van Universiteiten, en buitenlandsch lid van ongeveer 30 Akademies. Toen in 1913 de Indogermanische Gesellschaft werd opgericht, had Meillet de eer door een artikel over het pas ontdekte Tochaarsch het *Indogermanisches Jahrbuch* in te luiden. Men beschouwde hem algemeen als een der grootmeesters van de levende linguïsten. Meillet voelde dan ook een groote verantwoordelijkheid. Hij streefde naar hooger. De linguïstiek vrij en autonoom te maken, en langs veiligen weg, steunend op de betrouwbaar gebleken ideur. methode en op stellige gegevens, het domein van onderzoek te vergrooten, vooral door de studie van weinig bekende en uitstervende talen, om aldus het aantal betrouwbare algemeene taalwetten te vermeerderen, ziedaar het doel, waarnaar zijn vurigst streven uitging.

Dat doel heeft hij getracht te verwezenlijken door de Linguïstenkongressen en door het *Comité International Permanent de Linguïstes*. Van die thans bloeiende en veilig gefundeerde kongressen komt aan Meillet het vaderschap toe, en het doet mij goed dit hier te kunnen getuigen. Toen ik hem in het voorjaar van 1927 te Parijs bezocht, ontvouwde hij me zijn plan en vroeg of wij dit in Nederland ten uitvoer zouden willen leggen: in land en personen stelde hij het volste vertrouwen. Ik heb toen terstond met mijn Nederlandsche kollega's over de zaak gesproken en reeds in Juli van datzelfde jaar konden de uitnoodigings-circulaires voor een in het voorjaar van 1928 te 's-Gravenhage te houden Linguïstenkongres in zee gaan. Het stuk was ondertekend door de acht hoogleeraren, die het Nederlandsche Comité vormden, te weten de

hoogleraren Uhlenbeck, voorzitter, Schrijnen, secretaris, Böhl, van Ginneken, van Hamel, van Ronkel, Salverda de Grave en van Wijk. Op de algemeene vergaderingen zouden kwesties behandeld worden van praktischen aard en voor de taalwetenschap van vitaal belang, en enkele geleerden werden uitgenoodigd hieraangaande stellingen te poneeren en te verdedigen. De derde *question pratique* was geformuleerd als volgt: *Quelles sont les meilleurs méthodes de recherche en géographie linguistique?* En de aanhef van de door Meillet ingezonden propositie luidde: „La linguistique comparative souffre actuellement d'un double mal qu'il suffit d'indiquer en deux phrases: 1) Les langues et parlars ne sont pas décrits d'une manière suffisante pour en permettre une étude complète. - 2) Les descriptions existantes ne sont pas comparables entre elles, faute d'avoir été faites dans des conditions pareilles et avec le souci de résoudre les mêmes problèmes. Pour y remédier, le moment est venu d'entreprendre une description systématique de l'état linguistique du monde entier. Sans faire de comparaison ambitieuse, les linguistes doivent reconnaître la nécessité de faire une description linguistique du monde, de même que les astronomes donnent une carte du ciel. Pareille oeuvre ne peut être qu'internationale, et il appartient à un congrès international de linguistes d'en établir le projet et d'envisager les moyens matériels et scientifiques de la réaliser.”

Ziedaar het denkbeeld, dat hem niet losliet: te ruim wellicht, te idealistisch, en daarom op het kongres ook fel bestreden. Maar Meillet was niet alleen groot taalgeleerde, hij was ook groot redenaar, en wel van een geheel bijzondere soort. Hij hanteerde zijn Fransch op de meest harmonieuze, de meest wondervolle wijze. Men hoort hem spreken, als men zijn geschriften hardop leest, maar oneindig genotvoller was het te geraken onder de bekooring van zijn levende stem. Leo Spitzer heeft het zoo treffend gezegd, juist in zijn verslag van dit ons eerste linguistenkongres: „Den grössten Erfolg errang zweifellos Meillet, so oft er das Wort nahm, sowohl zur Begründung von Vorschlägen als zur Darstellung eigener Forschungsergebnisse; eine gewisse sparsame, aber

elegante Ausnützung der in der französischen Sprache gegebenen sprachlichen Mittel, eine lapidare Gestikulation bei geringer Stimmdynamik, die kompensiert wird durch deutliches Artikulieren, dabei die Fähigkeit, durch Weglassen vom Nebensächlichen die Hauptlinien klar herauszustellen, die Begabung zur Prägung allgemein einleuchtender Formeln, eine kokette Bescheidenheit, die den Vortragenden um die Seele seines Publikums diskret werben lässt, — all diese Gaben eines erlesenen Vortragkünstlers machten jede so ‚trockene‘ Sache zu einem sprachlichen Leckerbissen für den Hörer” (*Die Neueren Sprachen* 1928, blz. 443). De geaardheid van een Levensbericht gedooft niet hier verder op in te gaan. Laat ik volstaan met te vermelden, dat, mede door den grooten invloed van den voorzitter, een *Comité International Permanent de Linguistes* tot stand kwam, dat o.m. voor de continuïteit van de linguïsten-kongressen zorg zou dragen, en eveneens een internationale *Commission d'Enquête Linguistique* met Meillet als voorzitter, dat de zware taak aanvaardde, talen op te teekenen, die in onvoldoende mate bekend zijn of dreigen uit te sterven. De kongressen te Rome en Kopenhagen heeft Meillet niet kunnen bijwonen; onnoodig te zeggen, dat dit voor hem een zware beproeving was.

Met Meillet was ik door een vriendschap van ruim veertig jaar verbonden. Hij was een goed en uitermate belangstellend vriend en zijn heengaan laat bij velen een groote leegte achter. Onvolprezen was zijn beminnelijke eenvoud, zijn open geest, fijn vernuft en esthetische zin. Debussy boeide hem evenzeer als Rabelais, en deze niet alleen door zijn taalmuziek, maar ook door de vreugde, die zijn genie uitstraalt. Alle gemaktheid en vertoon waren hem een gruwel. Als leeraren aan het Lyceum te Moulins, zijn geboorteplaats, had hij den Hellenist Dorizon en René Doumic, en deze laatste was niet van zijn gading. „Il a déjà l'âme d'un vieil académicien”, zei hij eens; en dertig jaar later, toen Doumic académicien wérd, voegde hij er aan toe: „je ne croyais pas si bien dire”. Zijn taaie werkkracht bleef hem ten einde toe bij. Tot

vlak voor zijn dood werkte hij aan den *Bulletin bibliographique* en verbeterde nog de drukproef van een artikel voor de *Encyclopédie française*. Hij heeft geworsteld met zijn kwaal, tot den 21en September het einde kwam. Te Châteaumeillant (Cher), op het landgoed van zijn familie, is hij ontslapen, maar zijn hart had hij verpand aan zijn geboortegrond op de oevers van de Allier. Te Moulins is hij dan ook, na den lijkdienst in de kathedraal, op zijn uitdrukkelijk verlangen ter aarde besteld. Daar wenschte hij de ure der opstanding te verbeiden.

Jos. SCHRIJNEN